

Frits Hopman

DE PROEFTIJD

(fragment)

8 November. Dit was weer een ouderwetsche dag van narigheid. Het leven is zoo nameloos onbelangrijk en saai. En het ergste is, dat ik niet weet wat mij ontbreekt. Zeker niet de gewone prikkels die zoovele anderen voldoen. Er moet ergens in de wereld een arcanum te vinden zijn, dat het leven belangrijk maakt en een glorie op de dingen legt als op enkele verklaarde dagen in den kindertijd. Ik zoek het rusteloos op honderd wegen en vind het niet.

Er is in mij een machtige blinde scheppingsdrang en het loome lijf blijft inert en schuwt den zwaren en ontmoedigenden strijd met woord of plastiek.

Het maakt ook niet uit. Ik ben geen schrijver of schilder. Ik moet studeeren voor mijn examen. De Schoone Letteren! Is er ooit een grooter ironie geweest dan die naam? Eindeloosze vervelende colleges over drooge prozaïsten over doode dialecten en geen woord over de eeuwig levende poëzie.

Ik moet studeeren. Voor mij ligt een stapel dikke boeken, die doorgeworsteld moeten worden. Ik zit en lees maar mijn gedachten glippen telkens weg om rond te zwerven hoe vaak ik ze ook weer met inspanning terug breng. Zoo hang ik lummelend over dezelfde bladzijde, waarvan een enkele zin zich steeds weer opdringt, zooals een deuntje doen kan, terwijl mijn geest met andere dingen bezig is. Langzaam komt dan de oude verveling, waardoor zich levenswalging opwerkt en de overtuiging dat alle menschelijke activiteit doelloos is.

9 November. De dag begon al verkeerd want ik was te laat op en er was geen tijd om me te scheren en voor de tub. Dus had ik verder geen zelfrespect en geen fut meer om mij in te spannen. 'Wat geeft het?' denk ik dan altijd, 'de dag is toch al niet gaaf meer.'

De morgens zijn ook zoo beroerd. Je wordt wakker in een allergeenoeglijkste stemming, alsof je wonder wat prettigs doorleefd hebt... daar merk je in eens dat je terug bent in de werkelijkheid. Het is nog donker in de kamer. Door de ramen zie je de wereld in somber ultramarijn, dat langzamerhand zal ontkleuren door kil-wit bovenlicht. Dan komt het gevoel van wrevel en verzet. Je hebt nog slaap ook. Je weet precies wat er dien dag gebeuren zal, van uur tot uur en er is in dat vooruitzicht heele-

maal niets, dat je uit bed in de kou lokt. Je draait je weer om en blijft druilen, en soezen tot het nippertje. Het aankleeden is nog het ergste niet. Ik ten minste ben dan nog altijd in een soort van verdooving; de ellende begint met het ontbijt.

Het was een morgen van wind en regen. De natte bladen van de laurierheesters in het miezerige tuintje weerkaatsten de sombere lucht en brachten een element van grijsheid in het uitzicht en dat was al grijs genoeg van den regen. Het kachelkje brandde slecht en dus hing er weer een scherpe, zwavelige damp in het lugubere kamertje.

Dan volgen de colleges in de holle kale zalen. Wij begonnen met Gotisch. Wat dat een marteling voor mij is! Op de beurt leest iedere student een zin en hakkend en struikelend volgt de vertaling. Niemand stelt belang in wat er behandeld wordt. Weldra hangt er om ons heen een dichte loome atmosfeer van saaiheid die doet gapen en staren en de leden zwaar en moe maakt. Langzaam woord voor woord trekt het evangelie verhaal langs ons heen. Nu en dan nemen de gedachten door een klank of een beeld verlost, een kleine vlucht, maar dan geven wij ons weer willeloos gevangen, vaag hunkerend naar het volgend uur dat niets beters zal brengen.

O, die nameloze ellende, die sedert den kindertijd niet afaaft, van sloome, holle uren, van insluiting in het vale en levenlooze, van gedwongen lichaamsrust.

De andere studenten zaten even gedwee en speelden de komedie even onberispelijk als ik zelf. Het kan mij soms aanvliegen, die gedachte aan de ontzaggelijke, gezamenlijke inspanning der steeds maar aanstuwende generaties van jonge en nog hoopvolle menschen. Ze zullen allen moeten vechten en elkaar er onder werken. Zwoegen moeten ze en hun hart zal verharden en hun zielschoon zal verkommeren. Het lijkt zoo krankzinnig en zoo wreed.

God, wat een leven is dit! Wat klein en onwaardig. Er is geen breedheid in of avontuur – niets dat heroïsch of romantisch is. Ik ben moe en slap en prikkelbaar. Ik heb geen thuis en niemand die wat om mij geeft. Ik ben mij er pijnlijk van bewust niet te passen in de samenleving. Ik ben niet als de andere studenten. Ze martelen mij met hun kritiek en laster. Onbegrijpelijk wat een plezier zij er in hebben om elkaar pijn te doen. Ik begrijp de menschen niet en mijzelf niet – het is een raadselachtige wereld. Ik weet niet wat ik wil of wat men van mij verlangt. Vage, weemoedige verlangens komen in mij op naar het geluk, naar liefde, naar een hogere wereld van licht en schoonheid.

De omgeving is zoo verschrikkelijk – die slapende provinciestad – de oude academiegebouwen – mijn armelijke kamertje, met de wrakke commode en gebroken stoel. Mijn zwakke fantasie kan mij niet buiten

het actueele brengen. De regionen der poëzie schijnen zoo eindeloos ver!

Zoo net stond ik voor het open raam. Het regende; de mist was geheel weggetrokken, zoodat de vochtige nacht diepzwart en hoog was. Beneden brandden de lantaarns grel en ongetemperd, in lange dubbele rij langs de zwarte gracht en niemand liep op de natglimmende straat. Ik keek op naar den donkeren hemel en die was eindeloos en leeg. Ik stond rampzalig van verlatenheid tegenover de blinde natuur, als tegenover het lot, dat niet te vermurwen is. Er was geen antwoord en geen troost in de ruimte en het besef van de starre roerloosheid der dingen, van te zijn levend en voelend in het doode overmachtige, dat ons in koortsdroomen beklemt, drong zich weer aan mij op.

Toen kwam plotseling een vlaag van onrust, het hartstochtelijk verlangen om weg te trekken, te zwerven van plaats tot plaats, om te vliegen met wijdgespreide armen; een waanzinnige impuls om met het hoofd langs den muur te schuren of een sterk dier tegen de borst dood te drukken. Aldus eindigde deze dag in wanhoop.

11 November. Ik was gisteravond vroeg naar bed gegaan, met hoofdpijn. Bij de bureu, in een holle kamer achter den dunnen muur rammelde een piano met glasachtig getinkel boven het klossend accompagnement, als van dansende marionetten. Toen kwam onverwacht de smart om den wreeden jammer van de verkommering en verdoling der menschelijke aspiratie. Want wat van de vroolijke vergeten wals, omwoeld met fletse herinneringen, tot mij kwam: het schrale sjofele geluid, gezift door het wandbescho, was, onverklaarbaar genoeg, de klacht der mislukking, der verspilde vermogens, der ontmoediging. Eensklaps herinnerde ik mij, dat ik dit verdriet om de verwezen hulpeloosheid en zielseenzaamheid van ons tastend geslacht reeds als kind had gevoeld, wanneer ik aan de gelijkenis van den Verloren Zoon moest denken door het timbre van de tonen uit een speeldoos.

Ik lag lang te denken over den kindertijd, over de gelukzaligheid van de zomers buiten en de vreeselijke maanden in de stad. Het kwam mij in de gedachten hoe het mij twee jaar geleden is gebeurd, dat ik op een Maartschen middag, doelloos dwalend nabij de troosteloos ruischende zee, een huisje vond, verloren in een schrale vlakte. Vierkant en moedwillig kaal stond het uit den grond. Geen huislook kon er groeien op dat dak. Geen zomerzwaluw had ooit onder die pannen haar nest gebouwd. Voor de heldere ruiten waren de propere gordijnen laag neergelaten en een kamerpot hing omgekeerd op een hekpost te drogen. De omgevende lucht was vol van een wezenloos suizelende, suffe stilte, als bij een ziekbed. De dalende zon scheen recht op den gevel, zoodat geen enkele slagschaduw daarvan de onnoozele effenheid brak en het leek of de poreuze baksteen

en de duizenden barstjes in de verweerde verf van deur en blinden de gouden tinteling uit het zonlicht hadden geslorpt en daar niets zichtbaar bleef, dan een matte, banale lichtschijs, zonder vreugdigheid of mysterie. Ik herkende de loome stilte en dat booze licht, die onbegrepen kwellingen uit mijn jeugd. Dat vluchtig geziene huisje is nog steeds voor mij het symbool van nu gedeeltelijk ontraadselde kinderstemmingen geworden.

Ik moest aan mijn vader denken, stil en bleek na moeder's dood, hoe hij geduldig de klanten bediende of zat te schrijven in het mufte kantoorje onder de trap. Ik zie alles nog zoo duidelijk: De stoffige uitstalling van pakken postpapier met vliegenspikken, bosjes potlooden, pijpen lak en verbleekte kabinetportretten van bekende geestelijken. De buurman aan de linkerkant had een zaak in tweedehandsmeubelen waarvan het voorhuis vol stond en rechts woonde een slager. Aan de overkant was een lange rij gelijke huizen van baksteen met vervelooze jalouzieën. Er was weinig verkeer in de straat, maar morsige kinderen vochten, gilden en dreinden er den heelen dag. Witte papieren, stof en asch uit de vuilnisvaten warrelden in iederen rukwind en bij dit tafereel hoort een schurftige hond, die zich met een achterpoot zit te krabben.

Uit het raam van mijn slaapkamertje zag ik neer in een sombere binnenplaats, diep beneden, waar altijd goor linnengoed aan lijnen hing te droogen. De voegen tusschen de steenen der zwarte muren waren niet meer te onderkennen. Zoo was mijn omgeving. In de buurt was een park van jong hout, dat nog geen schaduw gaf. Daar heb ik wat dikwijls in doffe en geheel onbegrepen rampzaligheid zitten kijken naar de giftiglijkende gelig witte wolkjes, die traag uit een fabrieksschoorsteen opzezen. In de verte rangeerden goederentreinen met gefluit en gestoot van buffers. Een troebel grijs stroompje vloeide tusschen de geraniumperken en ik heb een voorstelling, dat alleen zoogende moeders en rochelende oude mannen op de banken zaten.

Er kwamen zelden bezoekers aan huis en vader en ik gingen nooit uit. Ik was de lange dagen alleen. Ik lag soms uren op den grond te luisteren naar het galmend hameren in een nabije werkplaats en hoorde toe, hoe plotseling het wielgeratel ophield van karren, die een zijstraat inreden. Nog steeds is er voor mij iets duivelachtigs in die geluiden. Het ontbrak mij aan fantasie, die zoo menige harde jeugd draaglijk maakt. Er gebeurde niets in mijn leventje – herinneringen waren er niet en de uiterlijke dingen werkten in op mijn onbeschutte ziel. Zoo leed ik dagelijks door fijne marteling van dingen, die een ander kind wellicht niet opmerkt: het droomerig, heesch zingen van de roode gasvlam in de huiskamer, amorphe griezeligheden in de verstrengelde vlamlijnen en krullen onder gepolitoerd oppervlak van een mahoniehouten ladenkastje, of het smakeloos profiel van een dikbuikigen tafelpoot. Als in den nacht het

fluiten van een verren trein in herinnering bracht hoe wijd de wereld was, dan heb ik wel geschreid om mijn verlatenheid en angst voor het alledige.

Wat heb ik toch geleden door de leegte en leelijkheid van dat kinderleven. Ik had nooit anders gekend en er was dan ook geen zelfbegrip, geen besef van gemis, geen verlangen; er waren zelfs geen gedachten – niets dan het ondergaan van ellende. De vage bewustheid van verloren geluk, het martelend heimwee naar God, de hartstochtelijke afkeer van het omringende en ook de stomme, hopelooze berusting zijn later gekomen.

Het is opmerkelijk, hoe ik reeds toen mijn smart voor ieder heb verborgen gehouden, hoe ik reeds toen die trotsche natuur gehad moet hebben, die medelijden als krenking voelt. Ook in ander opzicht is mijn houding tegen de wereld reeds van vroegste jeugd af bepaald geweest. Een kind oordeelt absoluut. De enkele bezoekers, de meesters en kinderen op school schenen mij leelijk en mal en lastig en ik keerde mij zonder aarzelen of bedenking, als vanzelf sprekend, af van hen en hun dwaze of verachtelijke belangen, wenschen, opvattingen als van iets volstrekt onbelangrijks. En als het kind, ben ik ook als jongeling door de wereld gegaan met de aandacht gericht op het innerlijk gebeuren. De menschen konden aange naam of hinderlijk op mijn leven inwerken, maar van hun wezen wist ik niets en geerde ook niets te weten.

Ik vond de volgende passage, die als motto voor mijn jeugd kan dienen.

Met droomverzadigde oogen onder loome, dichtbewimperde kappen zat het kind omhoog te staren en het blauw van den hemel maakte koele lichtkaatsingen aan de slapen en op de bovenlip, die flauw opwaarts krulde met de zachte welvingen van een kinkhoorn.

Het hoofd wat achterover en terzijde gekanteld, de kin in de handholte gesteund, als was de groote schedeldoos te zwaar voor de spieren aan den tengeren hals en de spitse toppen der gekromde vingers tegen den teergolvenden halfopen mond gedrukt, scheen hij een aard-ontstegen ziener van verrukkende gezichten. Doch de fijn verontrustende herinnering aan verstarde wroeging en vertwijfeling woonde in de groote lijnen der houding, gelijk een booze voorzegging.

12 November. Het is of ik mij hoe langer hoe zwaarmoediger en nerveuzer begin te voelen. Mijn gedachten jagen langs en gehoorzamen mij niet langer; mijn verbeelding is ziekelijk, overprikkeld en ik kan mijn aandacht niet meer naar willekeur richten. Ik voel mij overweldigd door stapels examenwerk. Mijn geest is rusteloos, rusteloos. Het draaft alles door mijn arm hoofd, jachterig, sneller en sneller, hysterisch, uitbundig. Ik ben slap en moe en beverig. Het lijkt of mijn lichaam als een wesp in de honing zich met geweld moet bewegen door een dichte, zware atmos-

feer. Ik ben bang en schrikkerig. De kleinste moeilijkheden lijken onoverkomelijk. De minste tegenwerking doet mij opstuiven. Ik ben afwisselend heftig en apathisch. Ik walg van mijn overbekende omgeving. Aan alle kanten voel ik mij ingesloten. In de routine van het dagwerk, in conventies en voorschriften, in plichten en taken, plannen en regelingen. Ik snak naar de vrijheid en de vlotheid van la vie bohémienne. Een sterkere natuur zou zich uit dezen toestand bevrijden. Ik ben te buigzaam te toegevend van aanleg en door opvoeding.

De nachten zijn het vreeselijkst. Ik slaap dadelijk in door loutere uitputting en word na een uur met een schok wakker en dan begint de marteling. Ik woel en ik wentel, de dekens raken los, de binnenkant van mijn knieën gaan pijn doen, waar ze op elkaar rusten, mijn hoofd is heet en mijn voeten koud. Ik druil in een soort van halfslaap, zonder mijn bewustzijn te verliezen. Het is of ik niet diep genoeg kan doordringen in het domein van rust en vergetelheid – ik zie door de ijle droomen de slaapkamer heen en hoor het carillon elk kwartier spelen in den kerktoren.

Ik luister verschrikt door een klein geluid; dieven sluipen door de gang – het lijkt krankzinnigheid, nu in het nuchtere daglicht; 's nachts lig ik te trillen en het zweet breekt mij uit. Dan ben ik maar aan het uitrekenen hoe weinig uren ik nu nog over heb om te slapen, ik probeer mij tot slapen te dwingen en word nog wakkerder. Of een vergeten voorval komt mij in de gedachten, een gevaar waaraan ik ternauwernood ontsnapt ben en ik doorleef het weer in alle bijzonderheden.

Ik ben als kind eens op het dak van ons huis geklommen en ging verder en verder langs goten en over platjes tot ik niet verder en hooger kon. Het opklimmen was moeilijk geweest, het afdalen was werkelijk gevaarlijk. Ik moest mij langs de schuine pannenvlakken laten glijden, op gevaar af uit de goten te vallen. Die afdaling doorleef ik tegenwoordig iederen nacht tot ik bijna gil van radelozen angst – en ik heb geen macht meer over mijn gedachten.